

MUZEUL SATULUI ROMÂNESC

Ioana Gabriela DUICU

Abstract: This year the Romanian Village Museum, which bears today the name of its most important founder, Dimitrie Gusti, celebrates its 80th.¹ anniversary. As a tribute to the whole team who worked together, in 1936, at this ambitious project, we consider a debt of honor to evoke the most important steps taken in building up, in just several weeks, this edifice of ethnography, conceived as part of an important sociological project, still unfinished. The scientific method based on the authenticity criterion, the focus on the most important people who achieved this goal and the impact of the museum on foreign and Romanian visitors are the three elements we consider the most appropriate in the preparation of this study. It is based mainly on reproduction of the *Instructions* wrote by the main scientific coordinators of the project: Dimitrie Gusti and H. H. Stahl, presenting with greater acuity the scientific level reached by the „sociological school of Bucharest” in the year 1936.

Key words: Romanian Village Museum, Romanian heritage.

„Din 1934, profesorul Gusti a pornit ... echipele sale monografice pe o temă nouă, de îmbinare a cercetării științifice cu acțiunea culturală, în cadrul Fundației Culturale Principele Carol al cărui director fusese numit. Au fost organizate atunci nu doar o singură echipă, ci mai multe, în 1936 ajungându-se la numărul impresionant de peste 60 de echipe lucrând la teren.

Aceste echipe, reîntoarse la București, și-au înfățișat raportul de activitate sub forma unor expoziții, organizate în 1934, în sălile Fundației, apoi, în 1935, într-un pavilion din actualul Parc al Libertății, rolul de bază avându-l Victor Ion Popa...

Victor Ion Popa a avut însă o idee fecundă. A propus profesorului Gusti ca, în 1936, să profităm de «Luna Bucureștilor» și să obținem din partea Primăriei un teren suficient de mare ca să putem construi acolo un Muzeu al Satului menit să rămână permanent și să se îmbogățească, an de an.”¹

¹ H. H. Stahl, *Muzeul Satului, operă a „Școlii de sociologie românească”*, în „Revista de etnografie și folclor”, tom 32, nr. 1, 1987, p. 86-87.

Acesta este contextul imediat care a condus la construirea muzeului în mai puțin de două luni. Principalii actanți angajați în curajosul și impresionantul proiect au fost D. Gusti (directorul general al Fundației), H. H. Stahl (director de studii al Fundației) și Victor Ion Popa.

Pentru realizarea unui astfel de proiect într-un interval atât de scurt, D. Gusti și H. H. Stahl s-au bazat, în primul rând, pe rezultatele obținute în campaniile monografice întreprinse de „școala sociologică de la București” începute încă din anul 1925.

Costurile estimate se ridicau la suma de 2.000.000 lei. Se preconiza achiziționarea unui număr de

„40 de clădiri țărănești ... autentice. ... Am prevăzut pentru fiecare construcție de casă 30.000 lei, ceea ce face 1.200.000 de lei. La aceasta se adaugă și nevoia de a cumpăra tot acuma și obiectele din casă, pe care iarăș am prevăzut suma de 20.000 de lei, ceea ce ridică totalul la 2.000.000 lei.”²

Proiectul avea să înceapă în 14 martie, atunci când Gusti semna formularul general de delegație pentru toți inspectorii Fundației ce urmau să plece pe teren. Documentul avea următorul cuprins: „Noi, Directorul General al Fundației Culturale Regale Principele Carol, delegăm pe Domnul _____, pentru alegerea casei și obiectelor din județul _____, în vederea întocmirii Muzeului permanent al Satului Românesc.

Domnia-sa are depline puteri în această lucrare și rugăm toate autoritățile să-i dea tot sprijinul pentru buna îndeplinire a misiunii.”³

În 15 martie 1936⁴ erau emise *Instrucțiuni pentru alcătuirea Muzeului Satelor Românești*⁵ care cuprindeau în primul capitol instrucțiuni cu privire la *Alegerea gospodăriei*⁶.

Obiectivele stabilite în acest capitol erau:

² ANR, Fond Muzeul Satului, Dosar 7 / 1936, f. 6.

³ *Ibidem*, f. 195.

⁴ Documentul existent în ANR este nedatat, dar a putut fi datat datorită informației din *Observație finală*, în care se spune. „În ziua de 1 Aprilie întreg materialul de construcție trebuie să fie sosit în București; ca atare, în aceste 15 zile care ne-au rămas...” (ANR, Dosar 7 / 1936, f. 199).

⁵ ANR, Dosar 7 / 1936 – *Fundația Culturală Regală – Centrală. Dir. Artistică. Muzeul Satului Românesc: Instrucțiuni pentru alcătuirea muzeului; tabloul construcțiilor din muzeu; corespondență privind achiziționarea de construcții rurale din diferite regiuni ale țării*, f. 196-199.

⁶ *Ibidem*, f. 196-197.

„1) Să fie țărănească; 2) Să fie caracteristică regiunii; 3) Să fie frumoasă. Muzeul este făcut pentru a fi văzut de multă lume, de la noi și străini. ... Nici bordee și nici case din acelea a căror cumplită sărăcie e încă până astăzi dovada relei stări din vremuri vitrege pentru țărâime. Dar nici nu este neapărat nevoie de case bogate, case de boernași sau de chiaburi. Și casele mai sărăcuțe sunt uneori cât se poate de elegante și de bine chibzuite ca înfățișare și împărțite de odăi. E vorba să le știm alege. 4) Casele pot fi vechi sau noi. Nu facem un muzeu de antichități, ci un muzeu sociologic al satului de azi: aducem case așa cum sunt ele acum. Dacă găsim o casă care să împlinească toate condițiile mai sus arătate, făcută acum câteva generații, cu atât mai bine. O vom aduce pe aceea”⁷.

Capitolul următor denumit *Studiul casei și al gospodăriei din punct de vedere arhitectural* specifică: „Construim la București nu numai casa, ci și bățătura întreagă, cu tot ce cuprinde acolo, între împrejurimi: acareturi și obiecte.”⁸ Pentru aceasta fiecare reprezentant al Fundației trebuia să:

„1) Ridicăm un plan general al bătăturii ... casă, șură, grajd, cotețe, remize etc., cu indicarea punctelor cardinale. Măsurăm dimensiunile bătăturii și construcțiilor; 2) Fotografiem casa din cât mai multe puncte, ca să avem detalii și planuri de ansamblu. Ridicăm planul exact, la milimetru, al casei odae cu odae, perete cu perete. Luăm cât mai multe schițe și desene de detaliu: ferestrele, ușile, grinzile etc. Se va studia materialul din care este construită casa, cu grija să se deosebească ce anume piese pot fi făcute la București, fără a ne abate de la principiul autenticității: de pildă, pământul cu care e muruită casa, nu e nevoie să fie din sat. Pământ găsim la București, tot autentic. ... În tot cazul, nu uitați că trebuie să reconstruim casa din temelie până la acoperiș, cât mai asemuiitor realității. Trebuie deci studiată casa în absolut toate detaliile ei. Să nu se întoarcă nimeni din regiunea unde a fost trimes, fără să aducă toate aceste schițe. Cu cât mai multe cu atât mai bine. 3) Studiul celorlalte construcții; 4) Studiul împrejurimii ... Dăm o specială atenție porții.”⁹

O altă instrucțiune cuprinsă în capitolul trei era aceea referitoare la *Studiul interiorului casei*.

„Casa, ca și bățătura întreagă, este îmbrăcată cu tot felul de 1) mobile; 2) obiecte (oale, tablouri, icoane); 3) țesături (cingeie, mese, șervete, cârpe etc.); 4) unelte. Nu uitați că în casele pe care le facem la București, vor locui săteni. Deci, casa trebuie să fie chivernisită cu tot ce îi trebuie. ... În tot cazul trebuie

⁷ *Ibidem*, f. 196.

⁸ *Ibidem*, f. 197.

⁹ *Ibidem*.

să alcătuim o listă completă de tot ce trebuie să se afle în fiecare din odăile casei noastre. Vom nota după aceea, în dreptul fiecărui obiect, unde se află, la care gospodar și ce preț cere pentru el.

Aceste inventare, întocmai ca și planurile și schițele, sunt absolut obligatorii.

Să nu uităm, că nu construim numai casa, ci bătătura întreagă. Faceți deci inventare și de ce trebuie să se afle în gospodăria oamenilor: pluguri, sape, furci etc. Alegeți și aici piesele cele mai frumoase, vechi sau noi.”¹⁰

Tot în aceste *Instrucțiuni* mai erau cuprinse *Alcătuirea devizului de cumpărare a casei și obiectelor*, modul în care va fi făcută *Angajarea lucrătorilor*, dar și *Găsirea gospodariilor cari vor locui în casele din muzeu*.

„După cum am spus, casele vor fi locuite. Trebuie deci de pe acum să ne gândim să găsim oamenii cari vor veni să le ia în primire la începutul lunii Mai. Principiul ales de Fundație a fost acela ca acești gospodari să fie aleși dintre cei cu meserii interesante, conform listei arătate în tabloul general de construcții. [...]

Gospodarii aceștia vor trebui să stea în București două luni, cu 2.000 de lei pe lună. Vânzarea pe care o vor face cu produsele meseriei lor, este câștigul lor.”¹¹

Probabil, datorită faptului că instrucțiunile pentru alegerea sătenilor care vor locui în Muzeul Satelor Românești în *Instrucțiuni pentru alcătuirea Muzeului Satelor Românești* au fost considerate incomplete, s-a revenit asupra lor cu *Instrucțiuni Domnilor Inspectori pentru alegerea și aducerea în București a sătenilor ce vor locui în Muzeul Satului Românesc*¹² care le completează pe precedentele:

„Nu trebuie să uităm că acești săteni vor avea să primească un număr foarte mare de vizitatori ai Muzeului, cărora vor trebui să le dea lămuriri asupra casei și asupra vieții din satul lor. Publicul vizitator desigur că își va face o părere despre o anumită regiune, după felul cum se vor înfățișa sătenii ale de către noi.

Să alegem deci, oameni chipeși, sănătoși, sfătoși, cari să știe să stea de vorbă cu oamenii. În același timp, va trebui să-i alegem și cinstiți, pentru că ei vor avea paza gospodăriei și a interioarelor.

¹⁰ *Ibidem*, f. 197.

¹¹ *Ibidem*, f. 198.

¹² *Ibidem*, f. 200.

Costumul în care vor fi îmbrăcați trebuie să fie autentic și frumos. Nu se poate îngădui niciun soi de abatere de la costumul local. Sătenii ei înșiși, trebuiesc socotiți ca o piesă de muzeu și ca atare trebuiesc să fie autentici.”¹³

Cel de-al treilea document cu instrucțiuni emis de Fundația Culturală Regală „Principele Carol” a fost cel în care erau cuprinse *Instrucțiuni pentru cumpărarea, demontarea și transportul caselor*¹⁴.

Aici erau menționate regulile:

„1) Cumpărarea contra chitanță: Fiecare echipier va avea un chitanțier, dat de către Fundație, în care va trece toate datele prevăzute acolo, astfel ca acest chitanțier să servească și ca fișe de identificare a obiectelor. Numărul de inventar se va pune în ordinea cumpărării obiectelor. Numirea obiectului va fi aceea care o întrebuițează localnicii. Vom nota din ce material este făcut obiectul, de către ce meșter a fost făcut și data când a fost făcut.

Avem grijă să avem și iscălitura a doi martori. Aceștia trebuie să fie primarul satului sau președintele Căminului Cultural din sat. La sfârșit punem data când se cumpără obiectul.

Numărul de inventar din chitanță se scrie cu creionul, astfel ca să nu se poată șterge, pe obiectul cumpărat, ca să-l putem identifica la București.

2) Desfacerea caselor vechi cumpărate. Vom supraveghea munca meșterului care desface casele vechi cumpărate. Vom face, mai întâiu, un plan, de data aceasta cât se poate de amănunțit, al casei pe care o desfacem. Acest plan va fi publicat în Catalogul Expoziției. Vom prevedea acolo toate numirile locale ale diferitelor amănunte de construcție și de împărțire a camerelor. Vom numerota piesele demontate, așa ca să le putem reconstrui la București, exact în ordinea lor. Transportăm absolut tot ce se poate transporta. Cu cât vom avea mai multe lucruri autentice, cu atât casa va fi mai reușită. Dacă suntem siliți să construim din lemn nou, o parte din farmecul reconstruirii noastre dispare.

3) Părțile din casă care trebuiesc să fie făcute din nou le vom face, pe cât este cu putință, chiar în sat și le vom transporta lucrate la București, astfel ca aci să nu mai avem decât a le monta.

4) Meșterii pe cari îi angajăm pentru lucru și cari, după ce vor sfârși lucrul la teren, vor veni la București pentru montarea casei...

5) Transportul tuturor obiectelor se va face cu trenul, angajându-se un vagon întreg pentru transportarea casei; dacă ne rămân pachete mici de diverse obiecte, le predăm ca obiecte de strămutare.”¹⁵

Am recurs la soluția de reproducere aproape integrală a *Instrucțiunilor* pentru a prezenta cât mai clar rigurozitatea cu care s-a lucrat la ridicarea acestui

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, f. 201.

¹⁵ *Ibidem*, f. 201.

extrem de important obiectiv cultural propus de V. I. Popa și acceptat de Gusti „cu condiția ca acest muzeu să nu fie decât anexa unui viitor Muzeu Social al României, care să arate marelui public situația importantelor probleme sociale ale țării, ținute la zi...”¹⁶

Problemele apărute au fost numeroase, dar profesionalismul întregii echipe a Fundației angrenate în realizarea acestui proiect a făcut ca fiecare dintre ele să poată fi soluționată sau ameliorată astfel încât rezultatul final să fie pozitiv.

Unul din obiectivele proiectului rămas nefinalizat este cel referitor la transferul unei școli. Acest fapt ne este semnalat în dosarul Nr. 7 pe anul 1936 deținut de Arhivele Statului la fila 119. Respectiva filă conține răspunsul venit din partea Ministerului Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor „Casa Școalelor și a Culturii Poporului”, în data de 26 mai 1936, prin care se aproba „a ... se ceda vechiul local al școalei primare din com. Poiana-Câmpina – partea ce este neocupată – pentru a se dona Muzeul Satului”. Acordul a venit, așa cum se poate observa, mult după deschiderea oficială și cea pentru public (9 mai, respectiv 17 mai), iar demersurile se pare că nu au mai continuat.

Dacă munca științifică, coordonată de D. Gusti și H. Stahl, am încercat s-o prezint pe scurt, prin reproducerea *Instrucțiunilor*, scenariul lui V. I. Popa merită să fie și el subliniat. H. H. Stahl povestește că:

„amplasarea pe teren am plănuit-o ținând seama, oarecum, de harta țării, linia șoselei Kiseleff fiind cam nordul, iar lacul Herăstrău reprezentând Dunărea. Dar marele merit al lui Victor Ion Popa a fost că extraordinarul său talent regizoral l-a îndemnat să urmărească obținerea unui efect teatral, în sensul că muzeul trebuia să semene, măcar ca decor și simulacru, cu un sat real, ferindu-se să fie doar o simplă înșiruire haotică de case, astfel încât, respectându-se plantațiile existente, trasarea ulițelor și amplasarea gospodăriilor să prezinte pe rând diverse colțuri veridice din sat.”¹⁷

Pentru inaugurarea oficială, organizată în ziua de „Sâmbătă, 9 Mai 1936, ora 8 ½ dimineața”, erau rugați să fie prezenți la „Muzeul Satului Românesc” următorii: Al. Lascarov Moldovanu, A. Marinescu-Nour, Constantin N. Ifrim, Ștefan Iacobescu, Pr. Grigore N. Popescu, Apostol D. Culea, Valeriu Măgureanu, H. H. Stahl, Octavian Neamțu, Gh. Focșa, Victor Ion Popa, Gh. Macarie, Cazan Alexandru, Serafim Berbeniță, A. Coșbuc, N. N. Popescu, Emanoil Bucuța, Florea Florescu, Stanciu Stoian, Gh. N. Ionescu. În invitație

¹⁶ H. H. Stahl, *Muzeul Satului...*, p. 87.

¹⁷ *Ibidem*.

era făcută precizarea „D-Voastră veți prezenta gospodăria construită sub supravegherea D-Voastre.”¹⁸

În prima lună de la deschidere, conducerea a adus pe lângă locuitorii caselor și meșteri care să facă demonstrații la fața locului. Mărturie stă contractul încheiat în data de 11 mai 1936, între Fundație și Gheorghe OGREZEANU, din com. Horezu, jud. Vâlcea. În acest document se specifică:

„Eu, Gheorghe OGREZEANU, ..., mă oblig a veni cu tot ce-i necesar, timp de o lună, spre a lucra olărie pentru Muzeul Permanent al Satului Românesc. Voi veni cu soția, doi copii și ajutorul meu (Alex. I. Țambrea, n.n.). [...] Materialul necesar lucrărilor de olărie – pământ, smalt și lemne de foc ni se va da de Fundație.

Toate obiectele de olărie ce vom lucra se vor vinde de Fundație – noi neavând nici un drept asupra lor.”¹⁹

Fila 139 din dosarul nr. 7 / 1936 deținut de Arhivele Statului ne prezintă un foarte important eveniment desfășurat la Muzeul Satului în lunile de vară, și anume expunerea unui număr de „200 aquarele în costume naționale de Carol v. Satmary, expuse ... până la 1 Octombrie 1936.” Importanța ce se acorda acestor lucrări este dată de valoarea de „despăgubire” care se ridica la suma de „Lei 10.000 aquarela”.

Încă din primele zile ale muzeului, interesul publicului larg, dar și al specialiștilor sau al artiștilor este unul semnificativ: Institutul Anglican „Speranța” din București, prin directorul său, Eugen DRĂGANU, solicita ca un număr de 100 – 120 de eleve ale acestui institut să poată vizita muzeul în ziua de 28 mai 1936²⁰; Fundațiunea Universitară Carol I, în 30 iunie 1936, emitea următoarea solicitare către Directorul General al Fundației Culturale Regale „Principele Carol”: „Dl. Dr. KÜPERS, etnograf, lucrând pentru Muzeele din Berlin, admirând «satul» dela Șosea ar dori să execute schițe în desen și vă roagă să binevoiți a-i aproba cererea și a-i acorda intrarea gratuită într’acest scop.”²¹ Rezoluția formulată de D. GUSTI în aceeași zi este: „Se aprobă, cu rugămintea, dacă e posibil, să poată și Fundația să utilizeze desenele făcute

¹⁸ ANR, Dosar 7 / 1936 – *Fundația Culturală Regală – Centrală. Dir. Artistică. Muzeul Satului Românesc: Instrucțiuni pentru alcătuirea muzeului; tabloul construcțiilor din muzeu; corespondență privind achiziționarea de construcții rurale din diferite regiuni ale țării*, f. 162.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 118.

²¹ *Ibidem*, f. 136.

pentru publicațiile sale”²². Școala Politehnică „Regele Carol II” București, la 1 iulie 1936, formula următoarea solicitare:

„Domnule Director General, În Muzeul Satului, admirând biserica din Dragomirești, am găsit o înfățișare a unui plug de lemn (pridvorul – peretele din stânga). Această înfățișare este tocmai a plugurilor din acel timp și prin urmare, având un interes istorico-tehnic, merită să fie înfățișat într’un loc bine orânduit în rândul evolutiv al plugului. Comunicându-vă aceasta, cu onoare Vă rugăm să binevoiți a permite D-lui C. Pridvornic, pictorul Muzeului nostru, să copieze întocmai înfățișarea plugului, despre care este vorba. Copia va purta denumirea: «Înfățișarea plugului la încep. secolului al XVII. Originalul: Muzeul Satului, Parcul Regele Carol II, Biserica din Dragomirești...»²³;

Solicitarea primită din partea OETR Straja Țării – Cercetășia României avea următorul cuprins:

„... cercetașii străini vor vizita și capitala noastră. Pentru a le forma o idee cât mai completă despre spiritualitatea noastră – pe lângă alte aspecte – voim să inspecteze instituția Dvs. și expoziția satului din Parcul Carol al II-lea. ... 28 cercetași cehoslovaci, 120 cercetași polonezi și maghiari, 450 cercetași din diferite țări (Anglia, Austria, Franța, Statele Unite, Egipt, Danemarca, Jugoslavia, Cehoslovacia, Polonia, Bulgaria, Ungaria etc.)”²⁴

Chiar dacă interesul publicului era vizibil unul mare, Gusti are totuși și inițiativa unui invitații circulare transmisă tuturor școlilor bucureștene și una Revizoratului Școlar al Municipiului București²⁵ pentru organizarea de grupuri de elevi care să viziteze gratuit muzeul. Motivația pe care o formulează este:

„Scopul acestui Muzeu este de a înfățișa toate tipurile de gospodării, case, acareturi și interioare, din țară. Vizitarea unui asemenea Muzeu prezintă o deosebită valoare pedagogică, tineretul putând să-și dea seama, în mod intuitiv, de felurile de a fi ale tuturor regiunilor țării.”²⁶

Urmare a acestor invitații, își anunță prezența Școala de Menaj Maria Filipescu²⁷, Liceul I. H. Rădulescu²⁸ etc.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, f. 137.

²⁴ *Ibidem*, f. 149.

²⁵ *Ibidem*, f. 120-121.

²⁶ *Ibidem*, f. 121.

²⁷ *Ibidem*, f. 131.

²⁸ *Ibidem*, f. 126.

Prin această scurtă incursiune în istoria evenimentelor legate de Muzeul Satului Românesc din anul 1936 am dorit să readuc în actualitate modul în care se organiza și își desfășura activitatea, în urmă cu 80 de ani, muzeul care astăzi poartă numele principalului său organizator: Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”. Teoriile științifice solide, corect aplicate, care au stat la baza constituirii, i-au permis să se transforme, datorită conjuncturilor politice, în muzeul de arhitectură vernaculară cel mai important din țară. Politicile de relații cu publicul practicate în acea perioadă, atât de actuale și astăzi, ne demonstrează gradul de dezvoltare a acestei științe în urmă cu 80 de ani.

Ioana Gabriela DUICU
Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”

Figura 1 – Casa Tilișca, jud. Sibiu, în timpul reconstrucției în Muzeul Satului Românesc, 1936, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

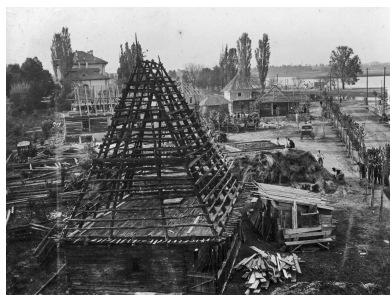

Figura 2 – Vedere de ansamblu din timpul construirii Muzeul Satului Românesc, în prim-plan casa Sălcuța, jud. Alba, 1936, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

Figura 3 – Vedere de ansamblu din timpul construirii Muzeul Satului Românesc, în prim-plan casa Drăguș, jud. Brașov, 1936, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

Figura 4 – Vedere aeriană din timpul construirii Muzeul Satului Românesc, 1936, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

Figura 5 – Mori în Muzeul Satului Românesc, diferite faze de reconstrucție, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

Figura 6 – Prezentarea expoziției din Arhondaricul Muzeului Satului Românesc, în prim-plan Regele Carol al II-lea, flancat de principele Mihai și de prof. Dimitrie Gusti, 9 mai 1936, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

Figura 7 – În fața intrării, înaintea deschiderii pentru public, 17 mai 1936, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

Figura 8 – Alee în Muzeul Satului Românesc, 1936, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

Figura 9 – Sfințirea caselor din Muzeul Satului Românesc, 17 mai 1936, casa Tilișca, jud. Sibiu, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.

Figura 10 – Alee în Muzeul Satului Românesc, 1936, *Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”*.